

Sabinovy překlady z ruské poezie

Sabina byl jak známo dobrým znalcem ruského písemnictví a ve svých statích i dopisech dokázal nejednou překonat nediferencované naivní rusofilství většiny českých obrozenců, kteří ve své dojemné lásce ke všemu ruskému často neviděli nebo nechtěli vidět stinné stránky carského samoděržaví. Sabina stejně jako Mácha sympatizoval se všemi pokrokovými proudy v ruské i evropské společnosti. Podporoval proto samozřejmě polské vlastence bojující proti carskému útlaku, to však nelze chápat jako protiruský postoj, ale spíše jako radikálně demokratické stanovisko té části mladé literární generace, jež vítala vše, co slibovalo lepší budoucnost evropským národům žijícím v dusném ovzduší Svaté aliance, ať už v Rakousku nebo Rusku. Přesvědčivě to dokazuje Sabinova původní tvorba i jeho překladatelská činnost.

Stačí si prolistovat "Básně Karla Sabiny. Svazek první", vydané v Praze r.1841, které později - prakticky beze změn - vyšly r.1911 v Laichtrových "Vybraných spisech Karla Sabiny", svazek první, s komentáři J.Thona. Najdeme tu několik překladů z ruštiny, např. báseň "Válka" s podtitulkem Z Puškina /orig. 'vojna/, jež vyšla třikrát - poprvé v Květech 29.5.1840 a po třetí ve Společenském krasořečníku českém r.1853 /v Laichtrově vydání z r.1911 zařazeno omylem mezi původní básně/. Překladem je patrně i nevelký cyklus "Baškirské písně" s podtitulkem Z ruského. Ruské motivy zaznívají také v řadě původních básní - ve "Slovanu", v "Polanovi", v "Berezíně", ve "Slokách Ivanových" aj. Ale nejzávažnějším Sabinovým básnickým překladem z ruštiny je přebásnění "Knicha" /v originále "Černec"/, populární poémy Ivana Kozlova, kterou tento ruský blíženeček Žukovského vydal těsně před povstáním děkabristů /1825/.

Ivan Kozlov /1779-1840/ byl tragickou postavou ruské poezie.

Jako mladý básník, lev salonů a později šťastný manžel, měl dokořán dveře k literárnímu i společenskému úspěchu, ale těžká nemoc, která vedla k ochrnutí a r.1821 ke slepotě, změnila celý jeho život. Teprve jako slepý mrzák dosáhl Kozlov skutečné lidské i tvůrčí zralosti. S obdivuhodnou houževnatostí bojoval se svou nemocí a prohluboval svůj básnický talent. To mu zaslouženě vyneslo sympatie čtenářů i kritiky. Některé z jeho krásných básní byly zhudebněny a jeho písně, např. Večerní zvon, se dosud zpívají. Sabina se zájmem sledoval Kozlovův případ, četl s potěšením jeho elegické verše i částečně autobiografického "Mnícha" /motiv ztraceného štěstí/, kterého na svou dobu poměrně dobře přeložil.

Jeho překlad vyšel zprvu časopisecky v Květech /27.únor - 13.březen 1840/ a byl uveden touto překladatelovou poznámkou:

"Ivan Kozlov, básník ruský, narodil se r.1780. Nadán vlohami neobyčejnými a vychován dle požadování vyšší třídy společnosti, byl již v mládí velikým milovníkem literatury, a nemalých schopností k pěstování a zvelebování jejímu sobě vědom, přece ho však zábyvky a marnosti hlučného světa více vábily nežli činnost duševní. Konečně v 40.roce věku svého po těžké nemoci ochroml, a tu stalo se básnictví útěchou jeho v neduhách tělesných. Znalcem jsa francouzského a vlaského jazyka, jakož i jich literatury, také němčině i angličtině se přiučil a literárními plody národů těchto se zabýval. Nedlouho na to ztratil však zraku svého, a nyní teprv otevřela se jasná obrazotvornost i říše duševnímu oku jeho, a s povýšenou láskou počal kráčet po dráze básnictví. - Co básník stojí Kozlov vedle Puškina, Baratinského, Delviga a Jazykova i jest miláčkem ruských dam. Něžnou melancholií se vyznamenávajíce, podobají se poezie jeho zvukům podvečerním. Že naň Byron působil, dokazuje báseň jeho

M n i c h , která však také svědčí, že Kozlov více lyrikem nežli romantikem jest, neboť charakter i děj, zpočátku živý, čím dál tím více umdlívá. Hlubokost a vřelost citu však se mu odeprítí nemůže. Něžností svou často připomíná na Lamartina. Některé z oblíbených jeho písní, p. Čelakovským přeložené, nalézají se v Časopisu českého muzea." Na konci svého přebásnění pak Sabina poznamenává, že z ruských novin došla zpráva o Kozlovově smrti.

O tom, jak Kozlov ovlivnil Sabinovu překladatelskou činnost svědčí též skutečnost, že další jeho významný překlad, tj. přebásnění Irských melodií Thomase Moora /1779-1852/, přesněji řečeno cyklus několika ukázek z tohoto díla - mezi nimi právě ty nejpopulárnější, např. „Člun“, „Přec koluj číše“, „Stvoření harfy“ aj.- zřejmě stimuloval ruský překlad Moorových básní, jehož autorem nebyl nikdo jiný než Kozlov! Sabina, jenž angličtinu neovládal, mohl ovšem přihlédnout k dobovým německým překladům, jež byly v Praze dostupné.

2/

Pro Sabinův překlad Kozlovova "Mnicha" jsou charakteristické některé významové a estetické posuny, které lze shrnout zhruba do několika bodů:

1/ Změnil se především rytmus. Místo Kozlovova elegického , převážně čtyřstopého jambu dosazuje Sabina pětistopý trochej. Česká varianta má tedy o dvě slabiky víc, což vede k ztrátě určité větší hutnosti v originále. Sabina si zřejmě netroufl pokračovat v Máchových experimentech s českým jambem a zvolil rytmus, který byl pro tehdejší české prozodické poměry běžnější a kde měl určitou oporu i ve folklorní tradici.

2/ Překlad je často dost volný, někdy dokonce jen víceméně přibližný. Sabinovi se ne vždy dařilo najít pro Kozlovovy

pregnantní a výrazné obrazy rovnomocné, stejně výstižné a působivé ekvivalenty. Proto si často vypomáhá přibližnými opisy, např.

Kozlov

O,skolko raz ja plakal nad strunami, / Kogda ja pel stradaňje černeca. / I skorb duši, obmanutoj mečtemi, / I pyl strastej , volnujuščich serdca! /Moja duša sžilas s jeho dušoju... //

Sabina

Na harfu mou hojných slzí nakanulo, / an jsem o bolestech mnicha svého zpíval - /Jakých bludů před zrakem mu zaplanulo, / a co touhou, marným bojem dobýt chtíval! / S ním jsem bolestných ran srdce živě cítil...//

Do určité míry na těchto překladatelových potížích se podílí i stav českého verše a literárního jazyka za obrození, neboť tehdy před stočtyřiceti lety se tradice vytříbeného básnického výrazu teprve tvořila.

3/ Některá místa Sabina podle svého uvážení zkracuje, jinde naopak přidává, např. v 5.zpěvu se píše, že se od břehů Něvy vrátil starý vysloužilce s ženou a dcerkou jako květ. Sabina k tomu dodává: "Nevinnosti leskem ovívána, / obraz nejkrasšího v jaře rána" Občas Kozlovovy obrazy obměňuje a rozvíjí, zřejmě ve snaze udělat líčení ještě poetičtější. Např. v předsmrtné mnichově zpovědi se o dívce hovoří takto:

Kozlov

Otec svůjtoj, teper naprasno / O nej tebe podrobno znať. / Ja ne choču jejo nazvať....

Sabina /vylepšuje/

Jeří mě přec obraz jejích vnaď. / Tys ji neznal! Avšak popiřvat / krásu nelze, ani pojmenovat!

Nejde tu samozřejmě o žádný lapsus. O tom svědčí text překladu vcelku, text který lze i přes značnou archaičnost /stočtyřicet let zpěvů/ dobře číst.

Sabina zřejmě četl obstojně rusky a překládá i některá obtížná místa poměrně zdařile. Zbývá tedy jedno vysvětlení - že tyto posuny a různá "yylepšení" jsou záměrné, v duchu tehdejších romantických zvyklostí.

4/ Jiného druhu je úprava textu v 6. zpěvu, kde je představován mnichův sok v lásce - kozácký poručík polského původu:

Kozlov

Daljokij rodstvennik javilsja. / On polskich vojsk chorunžij byl. / Zlodej, on česti izmenil/ -/ On prežde sam kovarno lstil / S nej v brak nasilstvenno vstupiť, / Chotel ograbiť, pritesniť...

Sabina

Mladík, nevěsty mé příbuzný, / v Polsku zapomenuv na bojiště, / v světě zkušený, však úlisný, / našel u nás domov, útočiště, / brzy se i k milence mé blížil...

Zde už Sabina nebyl tak úspěšný, ale není vyloučeno, že jde o něco zcela jiného, co nemá estetický důvod. Sabina byl totiž vášnivý polonofil a Kozlovova charakteristika proraďného Poláka se ho asi natolik dotkla, že celou pasáž raději zmírnil a převedl do jiné, čistě morální roviny.

5/ Některá slova Sabina v duchu své vlastní básnické praxe zdůrazňuje, prokládá nebo píše s velkým písmenem, zejména když hovoří o lásce, naději nebo věčnosti.

6/ Některé věty přidává prostě jen kvůli rýmu, například "Vítr skuče po hrobech tu zavíval / jako by se žalu mému posmíval" /V originále: V tumane mesjac čuť svetil / I liš mogilnoju Xtravoj / polnočnyj veter ševelil... / . Nebo na konci 11. zpěvu, po krvavé pomstě vykonané na sokovi: "Uzavřeno již mně bylo nebe. / Zaklínal jsem vinu svou i sebe!" /U Kozlova čteme: "Kak v nebe angela obňať / Okrovavlennymi rukami?/"

Zbývá odpovědět na otázku nakolik byly všechny uvedené

změny a posuny zákonité z hlediska české básnické tradice. Na to jednoznačně odpovídá celý obsah prvního svazku "Básní Karla Sabiny" z roku 1841. Je to sborník přímo exemplárně dosvědčující překladatelovu vypjatě romantickou orientaci. Velkým vzorem byl pro Sabinu nepochybně Karel Hynek Mácha. Otevřeně se k tomu doznává v básni "Pomněnka na hrobě Karla Hynka Máchy", poprvé otištěné v Květech 1836. Sabina exploatuje dokonce i Máchův básnický slovník. Využívá některých jeho známých obrazů, aby připomněl čtenářům svou spřízněnost s ním, např. "Za mořem daleko zahynul hvězdy kmit / a za ní daleko vlál věčně touhy cit..." nebo "Již dozněl poslední zbortěné harfy tón, / co anděl smrti bledý, mrtev jest i on..." apod.

Pro jeho básně je charakteristý typicky romantický výběr témat /„Náměsíčník“, „Rozenec pouští“, „Plavba utopencova“, „Poslední slavík“ aj./ a hlavních motivů /osamělý poutník, osamělý plavec, tulák, půhoční scény s hroby a s lunou atd./ A ovšem i výrazivo. Jenže to vše už po Máchovi. Obměňuje jeho poetický arzenál, s menší vynalézavostí a s menším talentem rozmělnuje jeho objevy, někdy až v přílišném spěchu, méně propracovaně, občas i kostrbatě, což se do určité míry projevilo také na rytmické a obrazné struktuře překladu Kozlovova "Mnicha".

Celkový ráz Sabinovy básnické žně z 30.-40.let má však určité styčné body s Kozlovem. I v jeho sborníku z roku 1841 převládá elegický tón a zdá se, že nikoli náhodou. Byla to smutná doba zažíva pohřbených, doba mrtvá a stísněná kdy ušlechtilí duchové prchali před hnusnou skutečností

do svého nitra, do svých snů o slavné minulosti nebo ideální budoucnosti. Životní pocity lidí té doby elegická introvertní poezie dobře vystíhovala - jejich smutné nálady, jejich zklamání, jejich tragiku i nejasné naděje a touhy. Proto Kozlov naším tehdejším romantikům náramně vyhovoval. Sabina je ovšem romantikem poněkud jiného ražení, v jeho duši žil také plebejský vzdor, který vyjadřuje alegoricky v celé řadě svých veršů - v "Polanovi", v básni "Památce J.K.Tyla" a později v "Černé růži". V tom staršího Kozlova občansky přerůstal a někdy si svého ruského oblíbence k sobě tak trochu přizpůsoboval, když nadsazeně hledal za jeho "Mnichem" vzpurný Byronův vzor.

Radegast Parolek